

Del somni a les vitrines: la xarxa de museus olivans

Vicent Burguera Sanmateu

Vicent Canet i Llidó

L'any 2007, amb l'obertura al públic del Museu Etnològic, es tancava fins nova ordre tot un seguit d'inauguracions d'espais museístics que, en pocs anys, havia nodrit la ciutat d'Oliva d'una important oferta en patrimoni cultural. Es consolidava així el que hom pot anomenar sense embuts "la xarxa de museus olivans". Aquesta xarxa, materialitzada en poc més de deu anys, fa agafar vertigen quan pensem en aquelles altres ciutats, amb un potencial patrimonial semblant, que encara estan lluny d'arribar al nivell d'aquesta oferta museística.

Estalviant-nos ara triomfalismes i elogis redundants, així com també les ineludibles insuficiències existents, volem encetar l'article parant atenció als orígens del fenomen que tot seguit descrivim. És a dir, el "germen" que va posar en marxa allò que, de moment, culmina l'any 2007.

LA GÈNESI D'UN PROJECTE AGOSARAT

No hem d'oblidar que, darrere de tots els grans projectes tangibles que hui coneixem, s'amaga la matèria dels somnis, els plantejaments eteris (per sublimes i per fràgils) d'alguns precursors que apostaren decididament per allò que els ulls de la majoria encara no visualitzaven.

Salvant les distàncies, podem aplicar aquesta mateixa reflexió a la creació de la xarxa de museus d'Oliva. ¿Qui hauria dit, fa vint anys, que en 2007 aquesta ciutat disposaria de sis espais museístics i patrimonials, sense comptar aquells altres que actuen de contenidors d'exposicions temporals? I, encara més: ¿qui hauria dit que, per albergar aquests museus i exposicions, es restaurarien tants i tan emblemàtics edificis antics? Certament, pocs haurien estat tan agosarats.

Pocs, sí. Però sense algunes veus que anaren, a poc a poc, apuntant cap l'objectiu desitjat, mai no s'hauria assolit la meta. I és de justícia reconèixer ací aquestes intuïcions, almenys aquelles que han quedat perpetuades en negre sobre blanc. És el cas d'Enrique Plá Ballester qui, allà per l'any 1969, quan era subdirector del Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació de València, es preguntava: *¿Por qué no ha de haber un museo en Oliva?*¹ Una pregunta que es formulava retòricament perquè, tot seguit, donava ell mateix la resposta:

Nuestra ciudad tiene suficientes antecedentes históricos para poder reunir una buena colección de objetos interesantes que sean testimonio de su ilustre pasado [...].

Creemos, pues, factible la reunión de un considerable fondo arqueológico-histórico, con poco esfuerzo y escaso tiempo, que sirva de base para la creación del museo [...].

... el esfuerzo municipal, que tantos frutos está dando, podría dirigirse en el sentido que indicamos, y, como ya han hecho otros ayuntamientos de nuestra región, crear el Museo Histórico de Oliva.

Malgrat els raonaments i els ànims del subdirector del Servei d'Investigació Prehistòrica i Museu de Prehistòria de València, encara havien de passar molts anys per començar a materialitzar el projecte. Un projecte, però, latent: els anys 1975 i 1976 el S.I.P. lliurava a l'Ajuntament d'Oliva

1. Plá Ballester, Enrique, "El Museo histórico de Oliva", dins *Llibre Fira i Festes*, Oliva, 1969, s/p.

sis vitrines donades de baixa en el Museu de Prehistòria, coincidint amb el descobriment de la terrisseria romana en el solar núm. 9 del que, aleshores, s'anomenava carrer "Ángel del Alcázar" (hui C/ Mestre Chapí), i amb una de tantes visites d'estudi per part del mateix Enrique Plá, i d'altres investigadors, a l'incipient dipòsit arqueològic municipal que, sota la cura de Salvador Climent Mañó, col·laborador del S.I.P. a Oliva i funcionari municipal, iniciava la seua formació, sent alcalde D. Salvador Cardona Miralles.²

Aquestes primeres temptatives tingueren també un recolzament més ampli si atenem a l'activitat desenvolupada per part d'un col·lectiu local creat aquells anys: *l'Associació Cultural d'Oliva*. Eren els temps de la transició política i, llavors, altres vents bufaven de la mà d'un bon grapat de jòvens que feren de la conservació del patrimoni cultural de la ciutat una de les seues reivindicacions. I, juntament amb aquesta, l'aspiració per comptar amb un museu local que actuara com a catalitzador de la conservació dels béns patrimonials de la ciutat. Aquesta associació promogué, aprofitant sempre la fira i festes, tota una sèrie d'exposicions anuals —*Exposició de ceràmica al País Valencià* (1977), *Exposició Arqueològica* (1978)—, sense oblidar les realitzades sobre el Palau d'Oliva (1979) i l'Etnològica, germen de l'actual col·lecció municipal. Exposicions organitzades i "comissariades", ja, per un joveníssim Josep Antoni Gisbert Santonja, i en les quals es desitjava "que el poble d'Oliva es sensibilitze" i "responga a aquesta crida col·laborant activament mitjançant informació, donació i dipòsits [...] amb mires a un futur museu local",³ i on es volia "patentitzar la necessitat que en Oliva es monte ja un Museu".⁴ Però, malgrat l'empenta de personatges, institucions i col·lectius, aquell temps no

2. *La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su museo en el pasado año 1975*, València, 1976, pàgs. 10 i 23. I *La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su museo en el pasado año 1976*, València, 1977, pàg. 58.

3. *Exposició de ceràmica al País Valencià*, Associació Cultural d'Oliva, amb col·laboració de l'Ajuntament. "Pro Museu". Oliva, 1977. Exemplar de fullet mecanoscrit, s/p. Arxiu del Museu Arqueològic d'Oliva.

4. *Exposició Arqueològica*, Associació Cultural d'Oliva, amb col·laboració de l'Excm. Ajuntament i Servicio de Investigación Prehistórica. Fira i Festes, juliol 1978. Fullet imprés, s/p. Arxiu del Museu Arqueològic d'Oliva.

fou propici per a consolidar el desitjat museu. De fet, a principis dels anys huitanta, encara es tractava d'una entelèquia somniada per uns pocs, com posa de manifest Francesc Cots qui, en parlar d'una talla de la Mare de Déu provinent de l'antic Hospital Municipal, afirmava: “*la veritat és que la imatge es mereix una dedicació i un local apropiat: un futur Museu d'Oliva*”.⁵

El redescobriment, i posterior conservació a Oliva, d'aquesta talla es pot aduir com un bon exemple de la diversitat de béns que, aleshores, anaven nodrint, amb més o menys control, les col·leccions municipals preexistents. Prompte, aquell inicial dipòsit municipal de troballes arqueològiques i històriques assolí un volum més que apreciable pel quantios nombre i varietat de peces reunides en l'*antic Asil* (com es coneixia popularment la Casa dels Pascual, en el carrer les Moreres). Aquest considerable fons seria inventariat en gran part, entre els mesos d'octubre de 1985 a 1986, per un grup de jòvens estudiants i llicenciats en Geografia i Història, amb la finalitat d'enregistrar les peces de les col·leccions, com a pas previ al desenvolupament d'un futur projecte museogràfic municipal.⁶

Hom pot observar, pel que hem anat exposant, que l'objectiu de comptar, a Oliva, amb un museu municipal ja tenia un cert recorregut. A més d'un bon nombre de provatures, fonamentades no només en la preexistència de col·leccions custodiades per l'Ajuntament, sinó també en les controlades per altres mans (i, molt sovint, amb peces excepcionals). No obstant, i malgrat la diversitat de peces i col·leccions, sempre es parlava d'un museu: una única institució que aplegara tota mena de col·leccions. Una altra visió, o un plantejament distint, no els tenim documentats. Amb tot, no és descartable que uns pocs ho entreveren des d'una altra perspectiva.

5. Cots Morató, Francesc, “Oliva segle XVI”, dins *Llibre Fira i Festes*, Oliva, 1982, s/p.

6. Aquest grup es va anomenar “Col·lectiu Amics del Patrimoni Olivenc” (C.A.P.O.). El componien: Francisca Pérez Soria, José Antonio Alcina Mayans, Rosa Maria Girau Borràs, Josep Berbegall, Consuelo Miñana Escrivà i Miguel Català Millet: *Memòria sobre el treball al dipòsit*, fotocòpia de l'original mecanoscrit (9 pàgs), Oliva, 1986. Arxiu del Museu Arqueològic d'Oliva. A més dels sotasignats de la memòria, Francesc Cots i Joan Pi també hi col·laboraren. Col·lectiu d'Amics del Patrimoni Olivenc, “Proposta per a un futur museu”, dins *Llibre fira i Festes*, Oliva, 1986, s/p.

Amb la inauguració del Museu Parroquial de Santa Maria, l'any 1987, la qüestió del futur museu municipal es posà novament d'actualitat. Per a Francesc Cots, l'esdeveniment era una bona ocasió per reiterar la plena actualitat d'aquell projecte i recordar les “velles” mancances:

*“Confemos pues que este museo de Santa María siente precedentes en Oliva y lleguen a abrirse, cuanto antes, otros en nuestra ciudad [...]. Así como también esperamos que el Excmo. Ayuntamiento organice todos los fondos que tiene recogidos y los disponga en forma de museo. A todos estos proyectos aventuramos un clamoroso éxito”.*⁷

De la creació d'aquest Museu Parroquial es pogueren fer, sens dubte, moltes lectures, la principal de les quals, al nostre parer, no fou només la de constituir un clar precedent. Fou, sobretot, la constatació que la fita assolida amb aquest novell museu era el resultat del mateix procés “metodològic” seguit per a les col·leccions municipals —reunió, ordenació i inventari dels seus fons—, però dut a la seua lògica culminació: la seua exposició ordenada, permanent, en un continent habilitat a l'efecte que fos accessible al públic. I, si alguna conclusió hom podia traure de confrontar ambdues realitats, una enllestida i l'altra pendent, és que el llargament desitjat projecte de museu municipal havia assolit ja (o n'estava a punt) el grau de maduresa requerit.

L'oportunitat per fer realitat el museu municipal no tardaria massa a presentar-se. Aquesta arribaria amb la rehabilitació de la Casa de Mayans, juntament amb la casa de la “Cova”, com a Casa de Cultura municipal. Una actuació, entre altres mampreses en el patrimoni històric de la ciutat, iniciada i/o impulsada per Lluïsa Parra Vercher, des de la regidoria de Patrimoni Històric, durant la corporació municipal presidida per José Llorens Llorca.⁸

7. Cots Morató, Francesc, “El Museo parroquial de Santa Maria la Mayor de Oliva”, dins *Llibre Fira i Festes, Oliva 1987*, s/p.

8. A més de la Casa de Mayans, cal recordar l'adquisició de la Torre del carrer de la Comare, l'alliberament de la Torre de la muralla de la Vila d'una casa adossada (que fou adquirida i enderrocada), l'excavació de la terrisseria romana del C/ Santíssim, 15 (antic cinema Savoy), i la posterior adquisició i conservació d'un dels forns romans exhumats en aquella intervenció arqueològica.

Inaugurada la Casa de Cultura, com a centre polivalent, en febrer de 1989, part de la planta baixa acollí l'exposició permanent del nou Museu Arqueològic d'Oliva.⁹

Amb la seua obertura al públic s'acomplia aquell objectiu llargament perseguit, i semblava que, a la fi, es tancava un cicle per a donar pas a un altre: el de la consolidació del seu funcionament. És clar que, aleshores, ningú —o molt pocs— hagueren subscript l'abast que, més endavant, prendria la política museística local.

A principis dels anys noranta, amb el nou museu arqueològic en funcionament, no s'albiraven altres empreses semblants, exceptuant-ne les referents a la recuperació, conservació i posada en valor d'aquells béns immobles integrants del patrimoni històric olivà, els quals no necessàriament havien de tindre una funció museística pròpia (o encara no hi havia suficients elements per a definir-la). Només l'existència d'una nombrosa col·lecció de béns etnològics, entre les reserves del museu arqueològic, podria furnir un nou projecte museogràfic. En tot cas, el precedent de la rehabilitació de la Casa de Mayans/Casa de la "Cova", amb la funcionalitat descrita, ben bé podria considerar-s'hi com a iniciativa pionera del que havia de ser un dels trets característics dels anys següents: el lligam indestriable entre la posada en valor de béns immobles pertanyents al patrimoni cultural d'Oliva, i l'equivalent dels béns mobles que integraven les col·leccions existents o aquelles altres que, per qualsevol circumstància, es pogueren reunir, formar o crear.

El camí cap a la xarxa s'iniciarà en advertir que el funcionament de la Casa de Cultura, com a continent compartit entre serveis municipals abocats a un ineludible creixement (cas de l'arxiu i del museu arqueològic), aviat evidenciaria les seues limitacions. Així doncs, atenent a l'específica naturalesa

9. Juntament amb el museu, la Casa de Cultura acollia l'arxiu i biblioteca municipals així com una sala d'exposicions temporals. L'opció per un museu arqueològic com a institució conservadora de les col·leccions municipals es fonamentà en l'elevat nombre de peces que integraven la col·lecció arqueològica municipal. A l'antiga Casa dels Pascual (o antic Asil) romandrien les reserves del museu i l'oficina. El 1988, uns mesos abans de la inauguració de la Casa de Cultura, l'Ajuntament es dotaria del personal tècnic necessari: arxiver-bibliotecari i arqueòleg.

de les col·leccions dipositades en el museu, i a les exigències d'infraestructura adequada per a garantir el compliment dels requisits metodològics i legals que comportava el seu reconeixement oficial l'any 1996, l'opció escollida fou la de dotar-lo amb una seu pròpia i convenientment dotada. L'edifici triat, la casa senyorial de la família Pascual —*l'antic Asil*—, encapçalaria la voràgine d'intervencions en el patrimoni històric, projectades i executades, quan la responsabilitat d'aquesta delegació de l'ajuntament d'Oliva fou exercida per la sempre infatigable Immaculada Seguí Pérez, durant els mandats corporatius presidits per Enrique Orquín Morell i Salvador Fuster Mestre.

No anem ací a detallar tota la seqüència d'esdeveniments, actuacions i inauguracions (continguda en el capítol següent), però sí que interessa ressaltar que, en la configuració gradual de la xarxa de museus, confluïren diversos factors. El principal d'ells fou una decidida voluntat de preservació del propi patrimoni i la seua difusió com agent d'educació, cultura, ensenyament i gaudi; aquest és el cas de la restauració de la Torre del carrer de la Comare —museïtzada per a la seua visita—, la rehabilitació de l'àrea que conserva el Forn Romà, al carrer Santíssim 15, i, en definitiva, tots aquells monuments locals posats en valor, independentment de la funcionalitat assignada, com presentem més endavant. Així mateix, no podem deixar de banda situacions puntuals com la cessió de llegats particulars, cas del de l'actor olivà Vicente Parra, o la difusió de la vida i obra d'un personatge com D. Gregorio Mayans, que, per diverses raons i circumstàncies,¹⁰ incrementaren el nombre de centres oberts. I, com no, la tantes vegades al·ludida preexistència de col·leccions que, amb el funcionament del Museu Arqueològic d'Oliva, es veren incrementades per les donacions, dipòsits i altres ingressos legalment previstos, de fons de tota mena, èpoques i procedències. La conseqüència, tot plegat, fou una petita xarxa local de museus i exposicions permanents, en funcionament des del 1999/2000.

10. No sent la menor d'elles el fet de considerar que aportaven valor afegit a la ciutat, i contribuïen a donar-la a conèixer.

I, fins i tot una vegada encetades les inauguracions d'alguns espais museogràfics, encara el desideratum no s'havia acomplert totalment. Quedaven alguns buits de consideració. Lluïsa Parra, en comentar que la Vall d'Ebo ja tenia un museu etnològic l'any 2001, continuava preguntant-se:

Per a Oliva quan? Sabem que als magatzems de l'ajuntament no falten materials, que persones enamorades del patrimoni col·lectiu n'han donat, buscat... i que encara n'hi ha més que en farien donació si vegeren que hi ha un lloc adequat i condicions. Hauran d'esperar molt de temps més?

No passaren, però, molts anys. La museïtzació de la col·lecció etnològica, condicionada pel llarg procés de rehabilitació d'un dels conjunts arquitectònics més emblemàtics del centre històric (les cases del carrer Tamarit, 2-4 i 6, una de les quals actuaria de seu i continent del nou museu etnològic), es resoldria amb la seua inauguració pel maig de 2007, un any després de l'obertura al públic del Forn Romà d'Oliva.

Així, amb el pas dels anys, lentament però constant, ha anat consolidant-se una consciència col·lectiva que ha cristal·litzat en la xarxa de museus i sales d'exposicions que a continuació detallem.

I acabem el punt expressant, nosaltres també, el nostre desideratum particular: que aquestes veus generadores de consciències col·lectives continuen estimulant la societat olivana per tal d'augmentar i millorar l'actual oferta museística. Sempre molt més lluny, com canta el poeta.

EL CONTINENT: EDIFICIS QUE ALBERGUEN MUSEUS I EXPOSICIONS

Casa dels Pascual: Museu Arqueològic

La seu d'aquest museu, inaugurat en maig de 1999, és l'antiga casa pairal de la família dels Pascual,¹¹ situada al carrer les Moreres 38. Aquesta casa fou dona-

11. En els llibres de visites pastorals dels anys 1744, 1790, 1808 i 1820, conservats a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria, es menciona que el bisbe passa visita a la capella dels Sants de la Pedra (Abdó i Senén) que hi havia a l'interior d'aquesta casa pairal. Fins i tot, en les visites de 1790 i

da a l'Ajuntament d'Oliva per Dolores Pascual (26-3-1874), amb la finalitat de fer un asil que acollira als vells i pobres desvalguts, tasca que desenvoluparen les Germanes dels Ancians Desemparats. Quan aquestes es traslladaren al nou asil (1977), la casa restà en propietat municipal, i, finalment, fou rehabilitada entre 1997 i 1999. Aquesta casa senyorial, consolidada a partir de distintes fases i remodelacions fetes des del s. XV fins al s. XVIII, conserva gran part de la seua estructura arquitectònica original, així com un finestral del s. XVI, i el portal de pedra de l'entrada principal (s. XVII), sobre el qual es pot apreciar l'escut heràldic dels antics propietaris.

Cases de Tamarit 2-4: el Museu Etnològic

L'any 1983 es mobilitzà una part important de la societat cultural i universitària valenciana amb l'objectiu de preservar el conjunt arquitectònic de les Cases del carrer Tamarit. Aquella mobilització aconseguí salvar aquestes cases de la seua demolició (1985) i, a més a més, propicià la seua inclusió en el catàleg d'edificis protegits de la ciutat. Dissortadament, un dels elements patrimonials més coneguts, com és l'enteixinat

1808, el visitador va fer nit durant els dies de la visita. Aquesta informació la coneixem gràcies al recull documental olivà elaborat per Domènec Morell Fullana (+), qui generosament ens l'ha compartit.

renaixentista d'una de les sales de la casa del carrer Tamarit 6 —idèntic a un dels que existien en el Palau Comtal—, fou destruït abans que els edificis passaren a titularitat pública. Una vegada adquirides (1997), foren rehabilitades entre els anys 1999 i 2006 per albergar la Biblioteca Central (Tamarit 6), i el Museu Etnològic (Tamarit 2-4).

Les cases dels números 2 i 4 són un exemple poc habitual de la permanència i evolució de l'arquitectura domèstica d'origen medieval, i protorenaixentista, en el teixit urbà actual. Construïda entre finals del s. XIV i principis del s. XV, seguint l'esquema de dos crugies paral·leles a la façana amb planta baixa, noble i cambra, fou ampliada, a partir del s. XVI, mitjançant l'annexió de dues vivendes de mitjans del s. XIV, d'una única crugia i façana a l'actual carrer Verge del Pilar.

Casa de Gregori Mayans: seu, a Oliva, del MuVIM

Aquesta casa del carrer Major 10, que va servir de domicili a Gregori Mayans i Siscar durant els 28 anys de residència a Oliva (1739-1767) és un dels millors exemples conservats del tipus d'habitatge característic de les famílies benestants en l'Oliva del segle XVIII: casa de tres plantes —baixa, noble i cambra—, portalada de pedra amb arc de mig punt i escut heràldic a la clau. Rehabilitada entre 1985 i 1988, fou inaugurada, en febrer de 1989, com a Casa de Cultura. Des de l'any 1999 és la seu, a Oliva, del Museu Valencià de la Il·lustració i la Modernitat (MuVIM).

Museu Parroquial de Santa Maria

Aquest museu es va inaugurar el 5 d'abril de 1987, dia commemoratiu del bicentenari de la benedicció del temple parroquial. S'hi arriba a través de la sagristia principal de l'església, situada al fons de la nau dreta. Seguidament, per unes escales, entrem a la sala que conté les peces museístiques. Aquesta sala, juntament amb una altra igual a l'altra banda del creuer, van ser projectades, durant l'època de la construcció, per tal de guardar l'arxiu parroquial.

El forn romà

Al carrer Santíssim núm. 15 es conserva *in situ* un dels forns ceràmics utilitzats per la terrisseria romana del s. I. d.C., el qual produïa àmfores, ceràmica comuna i material de construcció. Exhumat el 1988, durant l'excavació del solar de l'antic cinema Savoy —part de l'extens taller terrisser romà descobert el 1975 en el solar del C/ Mestre Chapí 7—, aquest forn és un dels quatre que, juntament amb restes d'edificacions i abocadors ceràmics, proporciona aquest excepcional jaciment arqueològic en plena activitat des dels primers anys de l'era fins el 80 d.C. A més de material de construcció i ceràmica comuna, l'activitat principal d'aquest taller anava dirigida a la producció d'àmfores per a l'envasament de vi i oli.

L'àrea arqueològica que comprén el Forn fou adquirida per l'Ajuntament d'Oliva l'any 1991, i rehabilitada en distintes fases fins la seua museïtzació i obertura al públic l'any 2006.

Torre del carrer la Comare, Palau dels Centelles

Una de les restes més importants que perduren de l'antic Palau dels Centelles és la torre (popularment anomenada “el Torrejón”), del carrer de la Comare núm. 10. Es tracta d'una torre cantonera, de planta aproximadament circular, i d'una sala contigua rectangular, ubicades en el sector sud-oest del Palau. Té tres plantes, i els murs que comuniquen la planta baixa de la sala interior amb la resta de dependències del palau presenten arcs apuntats, paredats en l'actualitat. El sistema constructiu de la torre és a base de paredat de maçoneria, que revesteix una anterior torre de tàpia. Els

llenços de la sala són de tàpia de terra amb crosta de morter de calç i filades de rajoles de pla.

La restauració i rehabilitació de la Torre fou inaugurada el 31 de març de 1999.

Casa natalícia de Gregori Mayans: seu de l'exposició permanent "Actor Vicente Parra"

Aquest edifici, que des de l'any 1999 alberga l'exposició permanent dedicada a la memòria de l'actor Vicente Parra, així com el Teatre Olímpia (reobert al públic en 1993), és la casa natalícia de l'erudit d'Oliva. Està situat en el carrer Major 18, enfront de l'antiga casa del Delme (coneguda popularment com "l'almàssera", que fou derrocada en 1985). L'edifici va estar vinculat a la família Mayans fins l'any 1862.

Malgrat haver patit grans reformes durant els segles XIX i XX, com a conseqüència de la seua reutilització com a cinema, la seua façana conserva alguns pocs trets característics de la seua fàbrica anterior. Especialment crida l'atenció l'escut heràldic dels Mayans, que és idèntic al que hi ha sobre la porta de la casa on va viure Gregori Mayans (C/ Major 10), hui subseu del Museu Valencià de la Il·lustració i la Modernitat.

La Cripta de l'església de Santa Maria: sala d'exposicions temporals

Per a la construcció del nou temple parroquial de Santa Maria (1705-1787) fou necessari salvar el desnivell existent entre la plaça i el carrer de les Morenes. Aquest espai es va voler aprofitar, fent una cripta i algunes sales adjacents. De fet, aqueta cripta està en ús des de 1728, quan foren traslladades les restes mortals dels beneficiats difunts, des de la sepultura de l'església vella a la nova. L'any 1998, amb motiu de l'exposició sobre el Palau dels Centelles (febrer-abril 1999), organitzada per l'Associació Cultural Centelles i Riusech, l'Ajuntament d'Oliva i l'Arquebisbat de València signaren un conveni pel qual, entre altres contraprestacions entre les parts, l'ajuntament mamprendria les obres de rehabilitació i condicionament de la Cripta, com a espai expositiu.

Antiga fonda del carrer Major: sala d'exposicions temporals

L'any 1989 s'inaugurava la que, durant molts anys, s'anomenaria "Casa de la Cultura" (basada en el model de gran contenidor cultural), que comprenia dos edificis diferents, restaurats per a l'ocasió. Per una banda hi havia l'esmentada casa de Gregori Mayans, al número 10 del carrer Major, i, per altra banda (tot i que annexionada a ella), l'antiga fonda ubicada al número 8 del carrer Major.¹²

L'edifici original d'aquesta antiga fonda devia ser, probablement, del s. XVII.¹³ No obstant, abans de la seua darrera rehabilitació (1989), ja presentava fortes transformacions ocasionades durant el s. XIX.

Aula de Gramàtica - Llatinitat: sala d'exposicions temporals

Al carrer Aula 5 trobem un edifici de planta rectangular, coberta a una aigua i pati adjacent als murs del Palau Comtal. És una mostra representativa de l'arquitectura tradicional del primer terç del segle XVIII. L'any 1769, a instància de l'informe favorable de Gregori Mayans i Siscar, s'hi ubicà l'Aula de Gramàtica, concedida per Carles III com a centre preparatori d'accés a la Universitat.

L'Aula, recentment restaurada, s'alça sobre la plataforma atalussada de l'antic fossat del Palau, reblit i cobert pel pati actual. S'hi poden apreciar els fonaments d'una de les torres que el defensaven.

EL CONTINGUT DELS MUSEUS

Museu Arqueològic

En la planta baixa s'ubiquen les sales de l'exposició permanent del Museu que ens ofereixen un interessant recorregut per les distintes etapes de la història

12. Fonda anomenada de "Llidó", del "Tord" o "la Cova". Segons Juan Blay Navarro, en aquesta fonda es feien obres de teatre d'artistes que passaven per Oliva. Novament, devem aquesta informació a Doménech Morell Fullana (+).

13. Al pati es van trobar restes de trull amb premsa de vi i basses de decantació.

d'Oliva i la comarca. En les seues vitrines s'exposen útils i objectes representatius dels modes de vida i producció de les distintes societats que poblaren aquestes terres durant la prehistòria, la cultura ibèrica, l'època romana i l'edat mitjana, representada pel llarg període islàmic i l'etapa cristiana posterior a la conquesta de 1239. L'exposició compta amb una sala monogràfica dedicada al Palau Comtal d'Oliva —residència dels Centelles i Riusech, senyors de la Vila— on, a més de la maqueta d'aquest monument, s'exposen una gran part de les columnes de marbre i salmers procedents de la galeria de la primera planta d'aquest edifici i l'excepcional figura del Guerrer del Palau que ornava el frontó d'una de les portes d'accés a la Sala d'Armes. Al primer pis, hom pot visitar la sala del segle XVIII, entre les peces de la qual cal destacar l'escultura en marbre del "*jove veremador*", el paviment ceràmic de la *casa del Marxucal* i els escuts heràldics.

Museu Etnològic

Aquest Museu ens ofereix una síntesi dels modes de vida i producció tradicionals, característics d'un passat recent i d'una societat rural fonamentada

en l'agricultura. Les distintes sales estan dedicades a la presentació de diversos aspectes de la cultura agrària tradicional de la nostra ciutat, com els relacionats amb l'ús de l'aigua i els sistemes de reg, l'agricultura d'horta, els cereals, l'arròs, la dacsa, la vinya, la morera i la producció de seda, l'oli i la taronja. Tot a partir de l'exposició d'un bon nombre d'útils i materials entre els quals no falten els referents a la gastronomia típica olivera, ni els relatius als animals domèstics —especialment els utilitzats com a força motriu, a més de per a càrrega i transport—, ubicats en la quadra original, conservada íntegrament.

En eixir de les anteriors sales ens plantem als patis interiors, característics de les cases típiques valencianes, des d'on accedim a l'excusat primerenc de la casa, el majestuós pou de pedra (que encara té aigua) i la quadra. També podem veure una típica habitació de finals del s. XIX i principis del s. XX. I una sala recapituladora de tot el que hem vist. Per

ací eixirem a l'entrada on s'acaba aquest recorregut per la vida i memòria dels avantpassats més recents.

Com a complement, també es pot visitar (prèvia consulta a la Biblioteca) la sala noble de la casa del carrer Tamarit 6, actual Biblioteca Municipal, on hi ha la reproducció de l'enteixinat renaixentista ubicat en el seu lloc original, mostra de l'entitat que aquesta casa senyorial degué tindre en el segle XVI.

Museu Casa de Mayans – subseu del MuVIM

La visita al Museu s'inicia amb un audiovisual que introdueix als visitants en el món mayansià, i en el fenomen de la il·lustració històrica en terres valencianes i espanyoles. És en la planta noble on es desenvolupa l'exposició permanent sobre la *Vida quotidiana en el segle XVIII*, organitzada amb materials històrics originals i facsímils, i en la qual es recreen les condicions materials de la vida de la família Mayans: l'alcova principal, els dormitoris dels fills, la cuina, el menjador i la biblioteca de l'erudit. D'entre el nombrós conjunt de materials exposats, destaquen els retrats de *D. Gregorio* i d'un dels seus germans —*Manuel Mayans*—, tots dos de finals del s. XVIII, principis del XIX. La recreació de l'àmbit domèstic de l'època, sumada a la conservació de l'arquitectura original de la casa, són un referent per a comprendre millor la tasca de defensa de la crítica i la lluita per la llibertat de pensament que dugué a terme *D. Gregorio* des del seu retir d'Oliva.

Museu parroquial de Santa Maria

Entre les peces d'interés que conté aquest museu destaca la rica col·lecció d'orfebreria de la parròquia, tot i que no totes les peces que té s'han destinat a l'exposició, perquè moltes s'usen en el culte diari.

El Forn Romà

En aquest cas, com en la Torre, estem davant la museïtzació d'un espai arqueològic patrimonial. El bé conservat és un dels forns terrissers d'una vil·la romana.

Aquest forn, tot i haver estat tallat en un lateral per la cimentació d'un dels murs de l'antic cinema Savoy, conserva en bones condicions gran part de la seua estructura original, exceptuant la cambra de cocció. De planta quadrangular, amb 4,50 m. de costat, manté quasi íntegra la graella, així com la cambra de combustió, i una gran part de la boca d'alimentació (*prae-furnium*). De les parets de la cambra de cocció (*laboratorium*) només resta un fragment d'1,70 m de llargària per 0,70 m d'alçària. Enfront de la boca d'alimentació es disposa un ampli espai, de planta quadrada, delimitat per tres murs (U.E. 31) fets amb pedra de paredar, que servia per a emmagatzemar la llenya i alimentar de combustible el forn.

Torre del carrer la Comare, Palau dels Centelles

Dins de la torre hi ha una exposició que ensenya els antecedents històrics de la Torre, així com el seu procés de recuperació. També hi trobem restes arqueològiques que aparegueren durant les obres de restauració. Hi destaca un paviment del segle XVI.

Exposició permanent “Actor Vicente Parra”

El 1999 s'inaugurava, a la primera planta del Teatre Olímpia, l'exposició permanent dedicada a la memòria de Vicente Parra Collado. Aquesta iniciativa, propiciada pel llegat que va fer la família de l'actor a l'Ajuntament d'Oliva, de 139 fotos i documents, fou incrementada, l'any 2004, amb una nova cessió de 19 béns pertanyents a la col·lecció particular de Vicente Parra (pintures, imatges i un bust de l'actor). A més, la delegació de Patrimoni Històric i Museus va adquirir un lot de 88 fotografies de l'actor i un cartell de la pel·lícula “Los Cobardes”. Amb tot aquest llegat es configurava l'exposició monogràfica permanent dedicada al gran actor Vicente Parra, la qual, a través dels cartells de les seues pel·lícules, d'una abundant documentació gràfica sobre la seua carrera artística, i dels guardons que rebé ofereix un complet recorregut per la trajectòria humana i artística de l'actor, que va simbolitzar com pocs tota una època en la història del cinema i del teatre espanyols.

L'exposició, enriquida amb pintures d'artistes com Salve, Asdrúbal, Coronado..., a banda dels obsequis de personatges famosos com la duquesa d'Alba i l'actriu Nati Mistral, ha estat ampliada amb un extens repertori d'imatges de la premsa especialitzada que reflecteixen els inicis de la seua carrera, la difusió de l'actor en els mitjans de comunicació, i l'etapa de consagració i maduresa artística. Un audiovisual sobre la figura i l'obra de Vicente Parra completa el muntatge museogràfic.

REPTES PER AL FUTUR

Acabem de veure l'extensió, la diversitat i la qualitat dels continents i els continguts que configuren la xarxa de museus d'Oliva. Per tal de no caure en una autocomplaença estèril d'èxits futurs cal preguntar-nos... ¿quins són els aspectes millorables d'aquesta oferta museística? ¿Quins són els reptes de consolidació i de futur?

La primera reflexió que hem d'afrontar és la referent a l'escassa difusió de la xarxa, fora d'uns determinats circuits. Des del punt de vista de la difu-

sió de la ciutat, del seu patrimoni o dels seus recursos, el funcionament en xarxa té, certament, molts avantatges. Cada museu integrant actua com un punt de promoció dels altres i, evidentment, triar un únic centre duu —o pot dur— a conèixer-ne més, amb la qual cosa tard o d'hora se'n beneficia el conjunt. I entenent en el cas d'Oliva, com a conjunt, tant el mateix centre històric medieval, rellevant per ell mateix, com la totalitat d'altres sectors del municipi directament vinculats al desenvolupament turístic. No debades, pràcticament tots els museus s'ubiquen en aquest centre històric. Però també és evident que cal donar-se a conèixer per tots els mitjans, i en tots els sectors d'interés, i no malbaratar les expectatives creades per d'altres que desmereixen la qualitat del “producte” oferit.

La millora de la difusió ha de dur aparellada, ineludiblement, una certa agilitat en la coordinació entre tots els sectors implicats en l'atenció al visitant i en la cura dels recursos i instal·lacions museístics i patrimonials a l'abast del públic. És aquest un repte important, per l'impacte que té en la imatge dels indrets visitats. Tampoc es poden deixar de banda les necessàries adaptacions que cal fer al si de les instal·lacions per tal d'apropar, al públic d'altres nacionalitats, tot el referent a la informació de les exposicions permanents. Encara que aquest és un aspecte en part acomplert, des de fa uns anys, amb els fullets de difusió genèrica o global, encara queda molt per a fer. I, no diguem, la mancança de bons catàlegs explicatius dels fons.

A propòsit dels visitants, no cal perdre de vista l'habilitació de noves fórmules per facilitar l'accés a les exposicions permanents, tenint present els distints tipus de públic que les estadístiques dels darrers deu anys avalen com habitual, o l'evolució dels distints indicadors a l'hora de programar les exposicions temporals, o de readaptar les permanents.

No podem defugir tampoc un dels factors condicionants per al funcionament de la xarxa: la dotació dels recursos humans necessaris i la seua formació continuada. Sense aquests, difícilment es podran assolir els reptes plantejats.

Aprofundir a hores d'ara en altres que no siguen el bon manteniment de les instal·lacions i col·leccions, o l'acompliment de la funció essencial dels

museus en la conservació del patrimoni cultural que custodien —o el que estan abocats a defensar fora d'ells— semblaria una mica atrevit, tenint en compte l'elevat nombre de fons ingressats al llarg d'aquests anys, i les dificultats d'espai d'emmagatzematge que cal preveure. No es pot obviar, així mateix, que la dinamització de la xarxa a base de tallers didàctics, o exposicions temporals o itinerants, ha anat en augment aquests anys, mentre la disponibilitat d'espais expositius es mantenia o reduïa.

Ens podríem plantejar alguns aspectes més, però no afegiríem res de nou a l'exposat. Ara bé, creiem que es pot adduir, sense problemes, que la pròpia xarxa de museus, sense haver estat inicialment producte d'una planificació conscient i premeditada, esdevindria ella mateix un repte. Els poc més de cent mil visitants rebuts per tots el museus d'Oliva en aquests deus anys així ho confirmen. Sembla que, almenys per aquest cantó, la millora ha estat ostensible des dels temps on es farcién “pous amb art”.

BIBLIOGRAFIA

COL·LECTIU D'AMICS DEL PATRIMONI OLIVENC, “Proposta per a un futur museu”, dins *Llibre Fira i Festes*, Oliva, 1986, s/p.

COL·LECTIU D'AMICS DEL PATRIMONI OLIVENC, *Memòria sobre el treball al dipòsit*, treball inèdit mecanoscrit (9 pàgs.), Oliva, 1986.

COTS MORATÓ, Francesc, “El Museo parroquial de Santa Maria la Mayor de Oliva”, dins *Llibre Fira i Festes*, Oliva 1987, s/p.

COTS MORATÓ, Francesc, *El museu parroquial de Santa Maria la Major d'Oliva*, regidoria de Patrimoni Històric de l'Ajuntament d'Oliva (2ª edició), 1995.

COTS MORATÓ, Francesc, “Oliva segle XVI”, dins *Llibre Fira i Festes*, Oliva, 1982, s/p.

Exposició Arqueològica (fullet imprés), Associació Cultural d'Oliva, juliol 1978, s/p.

- Exposició permanent "Actor Vicente Parra"* (fullet de mà), regidoria de Patrimoni Històric i Museus de l'Ajuntament d'Oliva, sense data.
- Exposició de ceràmica al País Valencià*, Associació Cultural d'Oliva, amb col·laboració de l'Ajuntament. "Pro Museu". Oliva, 1977. Exemplar de fullet mecanoscrit, s/p. Arxiu del Museu Arqueològic d'Oliva.
- La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su museo en el pasado año 1975*, València, 1976.
- La labor del Servicio de Investigación Prehistórica y su museo en el pasado año 1976*, València, 1977.
- MORELL FULLANA, Doménech, (apunts inèdits) *Edificis i construccions importants d'Oliva*, sense data.
- "Museo arqueológico de Oliva", dins *Los Museos de la Comunitat Valenciana. Anuario, 2009*, ed. Anuarios Culturales SL, València, 2009, pàgs. 286-287.
- Museus i patrimoni històric* (fullet de mà), regidoria de Patrimoni Històric i Museus de l'Ajuntament d'Oliva, sense data (2007, aprox.).
- OLASO CENDRA, Vicent, "Les cases de Tamarit d'Oliva: punt i seguit", dins *Revista de la Safor. Anuari del CEIC Alfons el Vell*, núm. 1, CEIC Alfons el Vell, Gandia, 2009, pàgs. 147-160.
- Oliva: Palau dels Centelles: Torre del carrer Comare. Conservació i restauració del patrimoni històric valencià* (fullet de mà), Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Direcció de Patrimoni Artístic, 1999.
- PARRA, Lluïsa, "Un museu etnogràfic i etnològic per a Oliva", dins *Llibre festes Rebollet*, Oliva, 2001, pàgs. 62-63.
- PÉREZ DE LOS COBOS GIRONÉS, F., "Oliva", dins *Palacios y casas nobles de la provincia de Valencia*, pàgs. 247-259.
- PLA BALLESTER, Enrique, "El Museo histórico de Oliva", dins *Llibre Fira i Festes*, Oliva, 1969, s/p.
- Restauració de la Torre de la Comare* (fullet de mà), regidoria de Patrimoni Històric de l'Ajuntament d'Oliva, sense data (març 1999, aprox.).

REY AYNAT, Miguel del, “Les cases del carrer Tamarit en Oliva”, dins *Cabdells*, núm. 3, Associació Cultural Centelles i Riusech, Oliva, 2001, pàgs. 119-140.

RIBERA, Ernesto, “La restauración de la Cripta”, dins *Llibre festes Rebollet*, Oliva, 1998, pàg. 37.